

УДК 342.95

Л. Г. Могилевська
викладач кафедри загальноправових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ

Постановка проблеми. Обравши курс на Європейську інтеграцію, українська держава взяла на себе низку зобов'язань, зокрема у частині адаптація діяльності правоохоронних органів країни до вимог і стандартів, які висуваються європейською спільнотою. Все це призвело до створення нового органу державної влади – Національної поліції України, основним призначенням якого є забезпечення дотримання законності в суспільстві. Крім того, не можна не відмітити таке важливе завдання поліції, яке полягає у захисті прав та свобод найменш захищеної та вразливої категорії громадян, як діти. Враховуючи те, що діти користуються правами людини, що розповсюджуються на дорослих, стосовно цієї категорії осіб працює більш складна система норм та приписів, що включає в себе принципи, які мають своє закріплення у міжнародних нормативних актах.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання щодо діяльності Національної поліції України у своїх наукових працях розглядали: С.Я. Коненко, Б.С. Крилов, В.С. Куйбіда, О.І. Остапенко, Ю.І. Осіпов, А.В. Сергєєв, А.В. Губанов, С.Я. Косенко, О.С. Передерій, О.С. Проневич, А.В. Самотуга, В.О. Січкара та багато інших. Однак, незважаючи на чималу кількість досліджень, в науковій літературі відсутні комплексні дослідження, присвячені розгляду принципів забезпечення діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод дитини.

Саме тому метою статті є: визначити та надати характеристику принципам діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини.

Виклад основного матеріалу. Принципи діяльності підрозділів Національної поліції України, загалом, та як і всієї системи органів виконавчої влади, треба розглядати як закріплені в правових актах (нормах) найбільш загальні вихідні положення (правові вимоги, ідеї), які панують у державі, основні засади, керівні настанови, що визначають найважливіші правила, за якими ця діяльність організовується й здійснюється [1, с. 111]. До основних належать принципи регулювання взаємовідносин між суспільством та органами виконавчої влади, які розкривають природу формування й функціонування. Останні ґрунтуються на положеннях Конституції України від 28.06.1996 р., міжнародних договорах згода

на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та законодавчих актах, серед яких Закон України «Про Національну поліцію», за ст. 6–12 якого визначені ключові принципи діяльності поліції, серед яких:

1) принцип верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) принцип дотримання прав і свобод людини під час виконання співробітниками патрульної поліції своїх службових обов'язків проявляється в безумовному дотриманні прав і свобод людини, а їх обмеження допускається тільки на підставах та в порядку, передбачених чинним законодавством, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції;

3) принцип законності означає те, що поліцейський патрульної поліції повинен діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені чинним законодавством України;

4) принцип відкритості та прозорості полягає в забезпеченні постійного інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку;

5) принцип політичної нейтральності регламентує абсолютну незалежність поліцейського від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань, а також наголошує на необхідності забезпечення захисту прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності;

6) принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства полягає у тому, що у своїй роботі поліцейські патрульної поліції повинні співпрацювати на засадах партнерства спрямовувати власну діяльність на задоволення населення, а також враховувати специфіку регіону та проблеми територіальних громад;

7) принцип безперервності розкривається через безперервне та цілодобове виконання своїх завдань, кожна особа має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліцейського, а останній не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів

суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Досліджуючи питання принципів діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини має певну специфіку, що в ряді країн призвело до поступового закріплення в національному законодавстві й міжнародних правових актах основних принципів діяльності органів держави у відношенні дітей. Так, першовідкривачем у визначенні принципів, яких повинні дотримуватись країни у відношенні дітей була вказана ними раніше Женевська декларація, що встановлювала такі як: 1. Дитині повинні надаватися всі засоби, необхідні для її нормального матеріального і духовного розвитку. 2. Голодна дитина повинна бути нагодована; хвора дитина повинна отримати допомогу; дитина, яка припустилася помилки, повинна бути виправлена; сироті чи безпритульній дитині повинен бути наданий притулок і догляд. 3. Дитина перша повинна отримувати допомогу під час лиха. 4. Дитина повинна мати дитинство і захист від усіх форм експлуатації. 5. Дитину потрібно виховувати в усвідомленні того, що її кращі якості повинні бути спрямовані на благо ближніх.

Згодом, на її заміну прийшла у 1959 р. та отримала найбільший моральний авторитет у світі Декларація прав дитини, бо торкалася більш ширших, аніж життєвих потреб дитини. Загалом Декларація 1959 р. включає 10 принципів, які можна викласти так:

- кожна дитина користується правами, проголошеними цією Декларацією без будь-яких форм дискримінації;
- дитина повинна користуватися особливим захистом і повинна мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи гідності;
- дитина з моменту народження набуває ім'я та національність;
- дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення, включаючи адекватний до- та післяпологовий догляд для неї або нього та матері. Дитина повинна мати право на нормальне харчування, житло, творчі та медичні послуги;
- дитині, яка є фізично, розумово або соціально неповноцінною, повинні надаватися спеціальне лікування, освіта та догляд;
- дитина повинна, там, де можливо, зростати під опікою і доглядом її батьків в атмосфері приязні, моральної і матеріальної безпеки. Малолітня дитина не повинна, крім виключних обставин, відокремлюватися від матері. Суспільство й органи влади повинні забезпечити необхідний догляд за дітьми, які залишилися без піклування сім'ї або без адекватних засобів підтримки.

Дитина має право на отримання освіти, яка повинна бути обов'язковою та безплатною що

найменше на початковому рівні. Дитина повинна мати можливість для гри та творчості.

- дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримує захист і допомогу;
- дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації;
- дитину не можна наймати на роботу до досягнення нею визначеного мінімального віку;
- дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона повинна бути вихована у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами, миру і загального братерства.

Однак ані Женевська декларація прав дитини 1924 р., ані Декларація прав дитини 1959 р. не мали обов'язкової сили, а носили лише декларативний та рекомендаційний характер. Проте для захисту і забезпечення прав та свобод дитини необхідними були конкретні закони й міжнародні договори. Протягом 1979-1989 рр. розроблялась, а 20 листопада 1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН була ухвалена Конвенція ООН про права дитини, яку прийнято вважати світовою конституцією для дітей [2, с. 105]. Тож, розглядаючи принципи правового захисту дитини, які закріплені в міжнародних документах, то, перш за все, слід звернутися до аналізу засад, які втілені в Конвенції про права дитини.

Комітет із прав дитини виділив наступні статті як «керівні принципи», що є основою для всіх прав, які містяться в Конвенції:

- стаття 2 (про запобігання дискримінації). Де зазначено, що Держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї.

- стаття 3 (про найкращі інтереси дитини). В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб,

які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів. Держави-учасниці забезпечують, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності і придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.

- стаття 6 (про право на життя, виживання і розвиток). Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя. Держави-учасниці забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

- стаття 12 (про повагу поглядів дитини). Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю (ч. 1 ст. 12).

- стаття 37 (неприпустимість катування та іншого жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність ставлення до дитини). У змісті якої йдеться, що Держави-учасниці забезпечують, щоб: а) жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведінки чи покарання. Ні смертна кара, ні довічне тюремне ув'язнення, які не передбачають можливості звільнення, не призначаються за злочини, вчинені особами, молодшими 18 років; б) жодна дитина не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином. Арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюються згідно з законом та використовуються лише як крайній захід і протягом якомога більш короткого відповідного періоду часу; в) гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку. Зокрема, кожна позбавлена волі дитина має бути відокремлена від дорослих, якщо тільки не вважається, що в найкращих інтересах дитини цього не слід робити, та мати право підтримувати зв'язок із своєю сім'єю шляхом листування та побачень, за винятком особливих обставин; г) кожна позбавлена волі дитина мала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також право оспорювати законність позбавлення її волі перед судом чи іншим компетентним, незалежним і безстороннім органом та право на невідкладне прийняття ними рішень щодо будь-якої такої процесуальної дії.

На сьогоднішній час цікавим та спірним залишається принцип «якнайкращого забезпечення інтересів дитини». Як ми знаємо, будь-яка дитина є людиною, особистістю, громадянином, тобто їй належать від народження всі права людини, але у зв'язку з особливостями розвитку (дитина до

18 років) було визнано за необхідне сформулювати окрему групу прав, яка б ширше відображала умови благополуччя осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку; захищала інтереси саме цієї групи. Таким чином, даний принцип вказує на прямий обов'язок держави задовольняти й захищати індивідуальні потреби осіб, які не досягли повноліття [3, с. 58].

Хочемо підкреслити, серед вказаного те, що серед Керівних принципів Організації Об'єднаних Націй присутні норми, що орієнтовані на попередження злочинності серед неповнолітніх. У самих «Керівних принципах ООН по попередженню злочинності серед неповнолітніх» підкреслюється, що профілактика правопорушень серед неповнолітніх є найважливішим аспектом попередження злочинності в цілому, і людство може виховувати молодь на принципах, які не дозволяють їй злочинну діяльність [4, с. 38].

Керівні принципи стосуються перед конфліктного етапу, тобто періоду, коли неповнолітній ще не вступив у конфлікт з законом. Основною ідеєю цього документу є те, що для попередження правопорушень серед неповнолітніх необхідно усунути умови, котрі негативно впливають на захист прав людини в контексті реформування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції нормальний розвиток дитини і порушують його. З цією метою пропонуються всеохоплюючі, міждисциплінарні засоби з тим, щоб забезпечити молоді життя, вільне від злочинності, конфлікту з законом. Саме тому у цьому документі основна увага приділяється порядку застосування ранніх превентивних і захисних заходів, які спрямовані на розвиток позитивної ролі різних соціальних установ, включаючи сім'ю, систему освіти, засоби масової інформації а також самих молодих людей [5, с. 86].

Висновок. Завершуючи представлене наукове дослідження слід констатувати, що під принципами діяльності поліції потрібно розуміти систему встановлених і гарантованих державою правових положень, визначених нормами національного та міжнародного законодавства, які закріплюють основи діяльності підрозділів Національної поліції України, завдання й функції яких спрямовані на забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку. А відтак, принципи діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод дитини уособлюють концептуальні вихідні положення, які встановлюють основні правила і сутність її організації та функціонування, особливо у питанні добробуту вказаної категорії осіб. Як недолік слід відзначити, що не всі із окреслених нами засад дістали своє законодавче закріплення, що, нашу думку, потребує свого

вирішення та матиме велике теоретичне та практичне значення.

Література

1. Казанчук Ірина Розвиток та зміцнення взаємодії Національної поліції України та населення на засадах партнерства – основа ефективної реалізації природоохоронної функції держави. Розвиток та зміцнення взаємодії Національної поліції України та населення на засадах партнерства... . 2016, № 4/2. С. 109–115.
2. Боняк В. О. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 224 с.
3. Губаль Ю. В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні та Угорщині : порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» Мін-ва освіти і науки України. Ужгород, 2015. 207 с.
4. Лактіонов Г. М., Пироженко Л. В., Сухомлинська О. В. та ін Права дитини: від витоків до сьогодення: Збірник текстів, методичних та інформаційних матеріалів. Київ: Либідь, 2002. 280 с.
5. Сборник международных стандартов и норм ООН в области правосудия в отношении несовершеннолетних, ЮНИСЕФ, 1998. Москва. ЗАО «Интердиалект +» 128 с.

Анотація

Могилевська Л. Г. До характеристики принципів діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини. – Стаття.

У статті, на основі аналізу норм вітчизняного та зарубіжного законодавства, визначено та надано характеристику окремим принципам діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини. Наголошено, що принципи діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод дитини уособлюють концептуальні вихідні положення, які встановлюють основні правила і сутність її органі-

зації та функціонування, особливо у питанні добробуту вказаної категорії осіб.

Ключові слова: принципи, Національна поліція України, міжнародні нормативно-правові акти, права та свободи дитини.

Аннотация

Могилевская Л. Г. К характеристике принципов деятельности Национальной полиции в сфере обеспечения прав и свобод ребенка. – Статья.

В статье, на основе анализа норм отечественного и зарубежного законодательства, определены и охарактеризованы отдельные принципы деятельности Национальной полиции в сфере обеспечения прав и свобод ребенка. Отмечено, что принципы деятельности Национальной полиции Украины в сфере обеспечения прав и свобод ребенка олицетворяют концептуальные исходные положения, которые устанавливают основные правила и сущность ее организации и функционирования, особенно в вопросе благосостояния указанной категории лиц.

Ключевые слова: принципы, Национальная полиция Украины, международные нормативно-правовые акты, права и свободы ребенка.

Summary

Mohylevska L. H. To the characteristics of the principles of the National Police in the field of ensuring the rights and freedoms of the child. – Article.

In the article, on the basis of analysis of the norms of domestic and foreign legislation, it is determined and provided a description of the separate principles of the activities of the National Police in the field of ensuring the rights and freedoms of the child. It is emphasized that the principles of the activities of the National Police of Ukraine in the field of ensuring the rights and freedoms of the child are embodied in the conceptual outline provisions, which establish the basic rules and the essence of its organization and functioning, especially in the welfare of this category of persons.

Key words: principles, National Police of Ukraine, international normative legal acts, rights and freedoms of the child.